

N:o 249.

Af friherre **A. T. Adelswärd**, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ny aflöningsstat för statskontoret
m. m.

Allmänhetens förbindelse med statsdepartementen och de förvaltande verken stöter icke sällan på hinder och olägenheter af stor betydelse för de sökande. Väl kan den, som är i tillfälle att personligen infinna sig för att inlämna en ansökan eller andra handlingar eller för att begära upplysningar, i allmänhet påräkna ett välvilligt mottagande och jämväl på muntliga frågor få muntligt besked, ifall han träffar på den tjänsteman, som är kompetent att lämna svar. Det är också numera i allmänhet tillåtet att »i betaldt» bref med allmänna posten insända ansökningar eller besvärsskrifter i stället för att, såsom förr var föreskrifvet, själf eller genom ombud »ingifva» dem. Men om en sökande önskar besked, huruvida insända handlingar formellt äro i behörig ordning, och om han sedermera vill få kännedom om det öde, som kommit hans ansökan eller besvär till del, måste han som oftast anlita ett privat ombud eller en »kommissionär».

Kommissionärer finnas anställda hos de flesta ämbetsmyndigheter. Det är en institution, som vunnit sanktion och blifvit i viss mån ordnad genom en kungl. kungörelse af den 28 maj 1886. Det heter i denna kungörelses första paragraf:

»Hos hvarje statsdepartement med undantag af utrikesdepartementet, där, i anseende till redan brukligt sätt för meddelanden mellan departementet och allmänheten, nu ifrågavarande anordning icke erfordras,

Bih. till Riksd. Prot. 1907. 1 Saml. 2 Afd. 2 Band. 109 Häft. (N:o 249.) 1

hos kommerskollegium, patentbyrån, landtmästeristyrelsen, kammarkollegium, kammarrätten, statskontoret och domänstyrelsen, samt hos hvarje Konungens befallningshafvande och annan öfverexekutor skall vara förordnad en lämplig person med benämning *kommissionär*, att under tjänstemannaansvar tillhandagå den, som honom muntligen eller skriftligen därom anlitar, med ingifvande af handlingar, med uttagande och öfversändande af utslag samt andra beslut och handlingar, med under rättelse om dag, då beslut efter anslag utfärdas, äfvensom med meddelanden om andra förhållanden, angående hvilka allmänheten äger erhålla upplysningar af den, som hos myndigheten är satt att mottaga inkommande handlingar.»

Tid efter annan hafva jämväl hos andra ämbetsverk än de nyss uppräknade tillkommit kommissionärer, allt enligt särskilda kungliga kungörelser, såsom i senaste tid hos försäkringsinspektionen 1905, hos öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk och hos domkapitlen i riket 1906.

De öfriga paragraferna i 1886 års kungörelse innehålla bestämmelser om hvem som meddelar förordnande att vara kommissionär, om sättet för allmänhetens förbindelser med kommissionär, om dennes plikt att föra diarium öfver mottagna uppdrag, samt — hvad för allmänheten äger särskild vikt — om hans arfvode. Ty *gratis* lämnas ingen upplysning af kommissionären, med mindre den sökande »styrker sin fattigdom».

Ett undantag från den allmänna regeln finnes likväl. Det sticker bjärt af i 1886 års kungörelse. Utrikesdepartementet står utan mellanhand till allmänhetens förfogande. Det besvarar bref, lämnar skriftliga likaväl som muntliga upplysningar, påvisar saknaden af intyg eller andra bilagor vid insända handlingar och fullgör öfver hufvud i sin egenskap af ämbetsmyndighet *utan särskild kostnad* en kommissionärs uppdrag. Enligt kungörelsens lydelse var detta förhållande 1886 ett »redan brukligt sätt» i departementet. I själfva verket har förhållandet alltid varit så.

Hvaraf kommer sig, att ett enda statsdepartement bland svenska ämbetsmyndigheter kunnat träda i direkt förbindelse med allmänheten, men alla de andra icke? Svaret är icke lätt att gifva. Det kan emellertid icke råda något tvifvel därom, att förhållandet är efterföljansvärdt och att det borde vara regel, icke undantag, inom den svenska statsförvaltningen.

Förordningen angående *expeditionslösen* innehåller ett utförligt uppräknande af de handlingar, för hvilka lösen skall erläggas af den

sökande allmänheten. Genom förordningen angående *stämpelafgiften* drabbas samma allmänhet dessutom af en särskild beskattning för vissa prestationer, som lämnas i form af ämbetsätgärder. Ofta är därför samma expedition belagd med både stämpel och lösen. Det förefaller minst sagdt egendomligt, att vid sidan häraf staten skall än ytterligare tvinga de sökande att i form af kommissionärsarfvode utgifva vissa belopp för att komma i åtnjutande af svar på sina besvär eller andra framställningar.

Utan tvifvel förelåg det en god afsikt hos Kungl. Maj:t vid kommissionärernas inrättande. De sökande fingo därigenom åtminstone veta, till hvem de med förtroende kunde vända sig i hvarje särskildt verk, medan de förut riskerat att komma i händerna på mindre tillförlitliga och säkert dyrare ombud. Likväl har man svårt att förstå den tvekan, som 1886 rådde hos regeringen att omedelbart ålägga de förvaltande verken att stå i direkt förbindelse med allmänheten, då erfarenheten från ett statsdepartement i allt fall visat, att sådant utan olägenhet lät sig göra.

Kommissionärernas arfvode enligt den fastställda taxan — 75 öre för handlingars ingifvande, 75 öre för uttagande af handlingar, 75 öre för ett meddelande — kan icke sägas vara oskäligt högt. Men det torde långtifrån alltid stanna därvid. Kommissionärskapet har dessutom i ett eller annat fall fört till ett erbjudande af tjänster, som lätt får karaktären af ett påtvingande af tjänster. Det stannar icke vid ingifvande eller uttagande af handlingar. Handlingarne skola kompletteras. För sådant föreskrifver kungörelsen icke något bestämdt arfvode. Gäller det då ansökningar om anslag eller lån af allmänna medel i någon form, uppstår lätt fråga om provision. Man är då inne på en väg, som leder just till de missbruk, hvilka det var kungörelsens syfte från början att förekomma. Man må gärna antaga, att denna väg hittills endast rent undantagsvis blifvit beträdd. I hvarje fall synes det både klokt och fullt berättigadt att söka förekomma till och med möjligheten af missbruk genom att i tid afskaffa alla mellanhänder mellan ämbetsverken och allmänheten.

Ett osökt tillfälle härtill synes erbjuda sig, då Riksdagen snart går att fatta beslut om de af Kungl. Maj:t föreslagna nya lönestaterna för statskontoret, telegrafstyrelsen, arméförvaltningen och kanske flera, hvilkas fastställande blott utgöra en inledning till löneregleringar för de förvaltande verken i allmänhet. De föreslagna lönebeloppen afse en väsentlig och helt säkert väl behöflig ökning i inkomster för tjänstemän af alla grader. I jämbredd därmed afses organisativa förändringar

af delvis genomgripande art samt åstadkommande af än större arbetsintensitet än hittills, förenklade former och snabbare behandling af ärendena. Härmed borde kunna förknippas den ganska enkla reform, som jag med denna motion hufvudsakligen afser.

Emot den kan icke invändas, att dess genomförande skulle kränka någons rätt. Kommissionärerna hafva såsom sådana ingen fast anställning. De kunna när som helst entledigas. Det kunde därför snarare sägas, att reformen borde vidtagas utan afvaktande af nya löneregleringar, så att samtliga ämbetsverk omedelbart ålades att direkt tillhandagå allmänheten med upplysningar och svar, äfven skriftliga, i förefallande ärenden. Detta skulle emellertid röna motstånd af det skäl, att det kunde sägas ingripa i nuvarande organisation af de olika verken genom att medföra nya åligganden för alla eller vissa tjänstemän. Kungörelsen af 1886 skulle komma att åberopas såsom bevis, att allmänheten icke äger rätt att påkalla och ämbetsverken icke plikt att medgifva den direkta förbindelsen utöfver hvad hittills varit brukligt eller uttryckligen föreskrifvet. Vid en med ny lönereglering förbunden, mer eller mindre genomgripande ny organisation af ett ämbetsverk förfaller all möjlighet till slik argumentering. En annan invändning kan motses af den innebörd, att ett ämbetsverks direkta förbindelser med allmänheten skulle medföra behovet af ökade arbetskrafter och således ökad kostnad för statsverket. Denna farhåga bemötes lättast med hänvisning till det faktum, att kommissionärskapet, såsom det nu är ordnad, utgör en bisyssla för de tjänstemän, som utföra uppdraget. När detta skulle komma att fördela sig på de olika afdelningar eller byråer, hvaraf ett ämbetsverk består, kommer det att i än mindre grad erhålla karaktären af särskildt göromål. Det inordnas i behandlingen af hvarje ärende. Svaret till en sökande, sedan hans ansökan blifvit afgjord, är en expedition mera. En förenkling af det officiella skrifsättet, sådan den redan af Kungl. Maj:t blifvit påbjuden, bör för öfrigt inom kort bespara åtskilligt mer tid än hvad den direkta korrespondensen med allmänheten behöfver taga i anspråk.

I närmaste sammanhang med den fråga, som jag ofvan berört, står en annan, hvilken likaledes äger stor betydelse för den sökande allmänheten. Vid muntliga förfrågningar i ämbetsverken är det icke nog att få tillträde till registratorn, för hvilken genom gällande instruktion en viss tjänstetid på ämbetsrummet finnes fastställd. Mången behöfver hos den mest sakkunnige tjänstemannen af högre eller lägre grad få del af författningsbestämmelser, hänvisningar eller upplysningar af olika slag. Ett ärendes utredning kan ock medföra, att ett muntligt

samtal mellan tjänstemannen och den sökande äger stor betydelse för ämbetsverkets behandling af ärendet. Emellertid är det icke alltid lätt att träffa den tjänsteman, som sökes. Utan att här ingå på frågan om den kortare eller längre tid af dagen, hvilken bör ägnas åt tjänstgöring på ämbetsrummet — en fråga, som uppenbarligen är i icke ringa grad beroende af ämbetslokalens beskaffenhet — lär det icke kunna förnekas, att på mer än ett håll inom ämbetsverken råder en brist på ordning i fråga om den tid, då vederbörande tjänstemän äro att träffa på ämbetsrummet. Denna fråga synes mig för *allmänheten* af vida större vikt än den om tjänstgöringen på ämbetsrummet. Den bör visserligen kunna ordnas utan sammanhang med en lönereglering, men den bör vid hvarje sådan likväl icke lämnas ur sikte, så länge den icke blifvit på ett tillfredsställande sätt löst genom en allmän föreskrift.

På grund af det anförda tillåter jag mig föreslå,

att Riksdagen vid beviljande af nya lönestater för statskontoret eller andra ämbetsverk under innevarande riksdagssession måtte såsom villkor för de nya lönestaternas åtnjutande föreskrifva:

att ämbetsverket skall utan förmedling af kommissionär och utan annan särskild kostnad än den, som genom förordningarne om expeditionslösen och om stämpelafgiften må vara stadgad, skriftväxla med allmänheten i förekommande mål och ärenden; samt

att i instruktionen för verket skall intagas föreskrift om kungörande af de tider af dagen, på hvilka tjänstemän mottaga besök på ämbetsrummet af allmänheten för meddelande af upplysningar och besvarande af förfrågningar.

Stockholm den 12 april 1907.

Theodor Adelswärd.